

Technische leesvaardigheid en toetsing voor effectiever ANT2-onderwijs

Alfabetisering van ANT2-cursisten is een langdurig proces en vraagt veel doorzettingsvermogen van cursisten. Hoe kunnen docenten cursisten hierbij helpen? In dit artikel stelt Mieke Strijbosch twee punten ter discussie. Zij vindt dat er meer aandacht zou moeten zijn voor technische leesvaardigheid in het alfabetiseringsonderwijs NT2 en dat er op het terrein van toetsen eens wat beter gekeken zou moeten worden naar het basisonderwijs.

MIEKE STRIJBOSCH/ID-COLLEGE, ZOETERMEER

Technisch lezen

Leren lezen is voor de meeste volwassenen moeilijk en vereist doorzettingsvermogen. Dit is niet zo verwonderlijk want een gemiddelde basisschoolleerling heeft meer dan drie schooljaren nodig alleen al om het technisch lezen te beheersen. Pas als dit proces afgerond is, kan aan het bereiken van functionele geletterdheid gewerkt worden.

Als dit voor basisschoolleerlingen die vertrouwd zijn met de Nederlandse klanken en woordenschat al een langdurig proces is, zal het de gemiddelde volwassen ANT2-cursist helemaal veel inspanning en tijd kosten om alleen al het begin van het leren lezen te beheersen.

Het leesproces bestaat allereerst uit het omzetten van lettertekens in klanken. Dit technisch leesproces moet volgens mij eerst worden beheerst en voldoende zijn geautomatiseerd voordat de ANT2-cursist aan begrijpend lezen toekomt. Als het omzetten van lettertekens in klanken (hardop of stil-lezend) de cursist veel moeite en aandacht kost, kan deze zich niet of onvoldoende concentreren op de betekenis van de woorden en de plaats van de woorden in de zin. Het is moeilijk om de aandacht op beide gebieden te richten, één van beide processen zal hierdoor doorgaans niet goed verlopen. Om op zinsniveau een eenvoudige tekst te kunnen begrijpen, moet een cursist niet alleen het technische leesproces beheersen, maar ook basiskennis hebben van Nederlandse woorden en zinsbouw, enige wereldkennis hebben en begripsstrategieën kunnen hanteren. Het tegelijkertijd aanleren van technische leesvaardigheid en deze

vier vormen van kennis is een lastige en onnodig gecompliceerde opdracht.

Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn dat een ANT2-cursist en de docent voor een gecompliceerde taak staan. Om deze taak te vergemakkelijken zou de ANT2-cursist meer hulp moeten krijgen in de vorm van een gefaseerde aanbieding van de lesstof. Ik zou daarom het aanleren van de technische leesvaardigheid willen loskoppelen van de kennisverwerving die nodig is voor begrijpend lezen. Alleen als dit technische leesproces voldoende wordt beheerst, zou er aandacht moeten zijn voor het begrijpend lezen.

Daarnaast is er nog een reden om het totale alfabetiseringsproces van technisch en begrijpend lezen niet tegelijkertijd aan te leren. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat juist zwakke cursisten voordeel hebben bij het aanbieden van lesstof waarbij de cognitieve belasting niet te hoog is. Verlagen van de cognitieve belasting zou in de eerste plaats kunnen gebeuren door het aanbieden van de lesstof op een vaste, structurele manier, die de cursist stap voor stap begeleidt. Het op deze manier aanbieden van lesstof heeft als grote voordeel dat de cursist niet teveel zelf de regels van het lezen hoeft te ontdekken maar dat hij of zij zich alleen hoeft te concentreren op het volgen van de te nemen stappen. Op deze manier kan de cursist voortbouwen op eerder opgedane kennis en blijft de lesstof overzichtelijk.

Het belang van toetsen

Het zal duidelijk zijn dat een ANT2-cursist bereid moet zijn om een langdurige inspanning te leveren, wil hij of zij

leren lezen. Hoe kan een cursist worden geholpen bij het vasthouden van de motivatie om niet te snel te stoppen met het alfabetiseringstraject?

Een cursist die verantwoordelijkheid neemt voor zijn of haar eigen leerproces, zal beter gemotiveerd zijn en sneller leren dan een cursist die het gevoel heeft willekeurig te worden gestuurd. Om verantwoordelijkheid te kunnen nemen voor het eigen leerproces is allereerst inzicht nodig in het eigen kunnen op het gebied van leren. En dit kan alleen als cursist (en docent) over eenduidige, objectieve informatie beschikt zoals, bijvoorbeeld, de toetsresultaten van een criteriumtoets. Een criteriumtoets heeft als doel vast te stellen of een cursist bepaalde kennis en vaardigheden wel of niet beheerst. Een dergelijke toets maakt het voor de cursist inzichtelijk waar hij in het alfabetiseringsproces zich bevindt.

Het werkt stimulerend als de toetsresultaten ook een kleine vooruitgang kunnen laten zien. Op dit moment verloopt de informatie over het niveau van leesvaardigheid van cursisten soms problematisch. Dit leidt in de praktijk vaak tot verkeerde plaatsing binnen onderwijsinstellingen. De oorzaak hiervan is dat er op dit moment voor de volwasseneneducatie nog geen leerstofonafhankelijke criteriumtoets bestaat die voldoende gedetailleerd het alfabetiseringsproces in kaart brengt. De noodzaak van een dergelijke criteriumtoets is ook binnen het ANT2-onderwijs algemeen erkend. Zo'n toets kan ervoor zorgen dat een Nieuwkomer uit Groningen zonder al te veel problemen in een ROC in Rotterdam kan worden geplaatst zonder dat deze nieuwe cursist (steeds) van groep hoeft te wisselen omdat het beheersingsniveau op het gebied van leesvaardigheid onvoldoende bekend was.

Toetsen in het ANT2-onderwijs

Een toets is dus niet alleen belangrijk vanwege de behoefte aan eenduidige informatie, maar ook om de motivatie te vergroten. Een goede toets zou vorderingen in de leesvaardigheid moeten kunnen vaststellen en landelijk genormeerd moeten zijn.

Welke toetsen worden op dit moment gebruikt in het ANT2-onderwijs bij plaatsing en meting van vorderingen op het gebied van leesvaardigheid?

Een veelgebruikte toets in de volwasseneneducatie is de 'Intaketoets Alfabetisering NT2' en de 'NT2 Profieltoets Alfabetisering' die hieronder zullen worden besproken voor zover deze de beheersing van technische leesvaardigheid toetsen. Daarnaast zullen twee vergelijkbare toetsen uit het

basisonderwijs worden besproken. De volgende drie vragen staan hierbij centraal:

- Wat is de doelstelling van de toets?
- Uit welke onderdelen is de toets opgebouwd?
- Wat is de bruikbaarheid van de toetsresultaten voor docent en/of school?

1 De Fluencytoets

De Fluencytoets is onderdeel van de 'Intaketoets Alfabetisering NT2' van bureau ICE (versie 2000). Deze toets komt terug als onderdeel van de toets 'NT2 Profieltoets Alfabetisering'.

De Fluencytoets is primair een intake-toets en heeft als doel om bij binnenkomst van een cursist snel te kunnen beslissen of deze een ANT2-traject moet volgen of dat de cursist kan worden doorgetoetst voor het NT2-traject. De Fluencytoets bestaat uit een woordenrij, een tekst in oplopende moeilijkheidsgraad die in een bepaalde tijd moet worden gelezen, en een schrijftoets.

Deze toets is leerstofonafhankelijk maar het is geen criteriumtoets. Dat wil zeggen dat de technische leesvaardigheid niet in absolute waarden op meerdere niveaus wordt getoetst. De Fluencytoets geeft alleen een antwoord op de vraag: wel of niet voldoende gealfabetiseerd.

2 De toets 'Technische Vaardigheden'

De 'TV-toets' is eveneens onderdeel van de 'Intaketoets Alfabetisering NT2' en 'NT2 Profieltoets Alfabetisering'. Het is een observatietoets waarmee tussentijds de problemen op het gebied van leesvaardigheid kunnen worden geanalyseerd. Bij deze 'TV-toets' wordt de beheersing van de deelvaardigheden die een belangrijke rol spelen bij het leesproces, getoetst. De deelvaardigheden komen afzonderlijk of gecombineerd in een toetsonderdeel terug. De interpretatie van de toetsresultaten wordt aan de docent of instelling zelf overgelaten, omdat iedere instelling er andere criteria voor groepsindeling op nahoudt.

3 De AVI-toets

De AVI-toets is een toets voor basisschoolleerlingen met het doel de technische leesvaardigheid te bepalen. De AVI-toets stelt het niveau van technische leesvaardigheid vast in absolute waarden. Het is een criteriumtoets, dat wil zeggen dat het technisch lezen van een leerling op verschillende momenten kan worden gemeten om vooruitgang (of achteruit-

gang) vast te kunnen stellen. Om dit zo nauwkeurig mogelijk te doen, zijn er negen verschillende toetsniveaus. De AVI-toets is te vergelijken met de Fluencytoets van het ICE, namelijk een tekst die binnen een vastgestelde tijd moet worden gelezen om vast te stellen of een niveau wordt beheerst. Als niveau negen wordt beheerst, is het technisch lezen voltooid. De toets is landelijk genormeerd.

4 DTLAS-observatietoetsen

Eén van de observatietoetsen die binnen het basisonderwijs en met name door Remedial Teachers worden gebruikt, is DTLAS (Diagnostiek van Technisch Lezen en Aanvankelijk Spellen). De observatietoetsen in DTLAS hebben als doelstelling te bepalen welke technieken van woordherkenning beheerst worden en hoe deze technieken worden toegepast. Daarnaast wordt onderzocht of de afzonderlijke deelvaardigheden voldoende beheerst worden. De toetsprocedure verloopt hiërarchisch, dat wil zeggen dat eerst een moeilijke taak wordt getoetst, en bij falen de meer basale deelvaardigheden worden onderzocht. De procedure eindigt altijd met een toets die een leerling beheerst. De toetsresultaten geven door middel van de hiërarchische opbouw weer bij welke deelvaardigheid het leesprobleem zich bevindt.

Conclusie

Meer aandacht voor technische leesvaardigheid zou het ANT2-onderwijs aan volwassenen verbeteren omdat zonder beheersing van technische leesvaardigheid er niet voldoende aandacht gegeven kan worden aan begrijpend lezen.

Door technisch en begrijpend lezen niet tegelijkertijd aan te bieden wordt de cognitieve belasting verkleind. Dit vergroot de opnamecapaciteit van de ANT2-cursist waardoor deze beter in staat is de lesstof op te nemen.

Beter inzicht in het niveau van technisch lezen voorkomt verkeerde plaatsing binnen alfabetiseringstrajecten.

Bovendien vergroot inzicht in de eigen leerprestaties de bereidheid verantwoording te nemen voor het eigen leerproces, waardoor de kans op succesvolle afronding van het alfabetiseringsproces groter wordt. Toetsing van technische leesvaardigheid is om deze twee redenen van groot belang.

De binnen het ANT2-onderwijs gehanteerde 'Intaketoets alfabetisering NT2' en 'NT2 Profieltoets Alfabetisering' van het ICE geven nog onvoldoende informatie over de beheersing van de leesvaardigheid van een cursist.

De Fluencytoets levert wel informatie op of iemand gealfa-

betiseerd is, maar niet in hoeverre dit proces is gevorderd. Deze toets is daarom niet te gebruiken als criteriumtoets. Voor het ANT2-onderwijs is deze toets voor niveaubepaling van de technische leesvaardigheid niet goed bruikbaar. De 'TV-toets' is een observatietoets van de deelvaardigheden. Deelvaardigheden zijn wel een belangrijke indicatie, maar zeggen niet alles over het niveau van technische leesvaardigheid van een cursist. De 'TV-toets' is daarom ook niet geschikt als criteriumtoets bij het bepalen van de technische leesvaardigheid. De toets kan wel voor analyse van leesproblemen worden gebruikt.

Een nadeel is weer dat in de 'TV-toets' gebruik gemaakt wordt van toetsonderdelen die meerdere deelvaardigheden tegelijkertijd toetsen. De toetsresultaten zouden beter bruikbaar zijn als de verschillende deelvaardigheden apart zouden worden getoetst zodat er een eenduidige conclusie kan worden getrokken uit de toetsresultaten. Bovendien wordt er in de handleiding geen norm aangegeven om te bepalen in hoeverre een deelvaardigheid wel of niet voldoende wordt beheerst. Een docent zal dit uiteindelijk dus zelf moeten inschatten.

De AVI-toets en de DTLAS-observatietoetsen hebben beide als nadeel dat ze voor basisschoolleerlingen zijn opgezet. Normering, woordkeus en tekst maken deze toets minder geschikt voor ANT2-cursisten. Deze toetsen hebben echter enkele belangrijke voordelen.

De DTLAS-observatietoetsen geven door de hiërarchische toetsopzet wel eenduidige informatie over het beheersingsniveau van de afzonderlijke deelvaardigheden en welke norm daarbij gehanteerd wordt. De hiërarchische toetsopzet voorkomt bovendien onnodig toetsen. De toets is daarom als observatietoets goed te gebruiken in het ANT2-onderwijs aan volwassenen.

De AVI-toets heeft als voordeel dat het een criteriumtoets is. Met de negen verschillende niveaus kan voor cursisten en docenten in absolute waarden en nauwkeurig worden vastgesteld wat het niveau van leesvaardigheid is. Vooral dit laatste maakt deze toets uniek en potentieel goed bruikbaar in het ANT2-onderwijs.

Beide toetsen hebben binnen het basisonderwijs hun nut bewezen. Op voorwaarde dat de toetsen voor het ANT2-onderwijs worden aangepast en genormeerd, zijn ze ook geschikt voor zowel de intake, tussentijdse toetsing en analyse van de leesvaardigheid. Maar zelfs in de huidige vorm zijn deze toetsen goed bruikbaar binnen het ANT2-onderwijs.